

Erik Johansson
Avdelningen för bedömning av
utländsk utbildning

Tfn: 08-563 086 81
erik.johansson@hsv.se
www.hsv.se

2011-01-14

Studieresa till Kazakstan

Inledning

I september 2010 deltog Erik Johansson på Högskoleverkets avdelning för bedömning av utländsk utbildning i en studieresa till Astana, huvudstad i Kazakstan. Studieresan anordnades av de estniska och kazakiska ENIC-kontoren¹.

Resans huvudsyfte var att skaffa information om de senaste reformerna inom kazakiska högskolesektorn. Ett annat syfte var att etablera goda kontakter med representanter för det nybildade kazakiska ENIC-kontoret.

Studiebesöket var organiserat som ett tvådagarsseminarium som gav möjligheter att ställa frågor till ett 20-tal företrädare för det kazakiska Nationella ackrediteringscentret (kazakiska ENIC), utbildningsministeriet och lärosäten. Vidare ingick platsbesök på en yrkesskola och ett universitet. Uppgifterna i rapporten härrör från seminariet och platsbesöken. Rapporten är sammanställd av Erik Johansson.

Jag vill tacka Gunnar Vaht och Ulvi Maamees vid estniska ENIC för att ha tagit initiativet till denna resa. Jag vill också framföra ett stort tack till de kazakiska värdarna i allmänhet och avdelningschef Nurilja Sjachanova i synnerhet.

Reformer inom det kazakiska utbildningssystemet

Reformprocessen i Kazakstan har under de senaste åren accelererat och omfattar nu alla områden av det kazakiska utbildningssystemet. Det finns långtgående planer på att förlänga den 11-åriga förutbildningen till 12 år enligt formeln 4+6+2. Redan nu experimenterar man med 12-årig skolgång vid 104 skolor och eleverna vid dessa skolor

---

¹ ENIC är en förkortning för European Network of Information Centres. ENIC-nätverket grundades 1994 av UNESCO och Europarådet och omfattar flertalet europeiska stater, Australien, Israel, Kanada, Kazakstan, Nya Zeeland och USA. Det åligger varje medlemsland att utse ett nationellt ENIC-kontor med uppgift att implementera Lissabonkonventionens principer om erkännande av utländsk utbildning och informera om det egna utbildningssystemet och utbildningssystemen i andra länder. Avdelningen för bedömning av utländsk utbildning på Högskoleverket utgör det svenska ENIC-kontoret.

kommer att ha gått ut en 12-årig skola tidigast 2014/2015. Först 2020 räknar man med att reformen är fullt genomförd. Reformen innebär att nya ämnen läggs till studieplanen. Enligt de nya planerna för utbildningssystemet kommer 60 procent av eleverna att fortsätta till yrkesskolor efter årskurs 10 och återstående kommer att fortsätta till teoretiska linjer på gymnasiet och därefter söka till universitetet. Vidare infördes redan 2004 ett nationellt antagningsprov för tillträde till colleges och högre utbildning. Provet betraktas som ett effektivt styrinstrument inom utbildningssystemet och ett effektivt analysverktyg för att upptäcka kvalitativa brister.

Kazakstan har totalt 15 miljoner invånare och av dessa är 617 000 studenter. I likhet med många andra länder i det forna Östblocket växte antalet studenter och lärosäten i Kazakstan explosionsartat under åren efter Sovjetunionens sammanbrott 1991. Framförallt var det antalet icke-statliga universitet som ökade. Under perioden 1992-2006 ökade antalet lärosäten med över 300 %, dvs. från 45 till 181. Idag är antalet lärosäten nere i 144 varav 70 statliga (inkl. 13 polis- och försvarshögskolor) och 74 icke-statliga. Utmärkande för Kazakstan är just den höga andelen icke-statliga lärosäten. Utöver dessa har ett antal utländska universitet öppnat filialer i ett flertal kazakiska städer. Och i samband med besöket i Astana öppnades det nya engelskspråkiga Nazarbajevuniversitetet, som bär namn efter Kazakstans president Nursultan Nazarbajev.

I början av 2000-talet tydde det mesta på att centralmakten hade tappat kontrollen över högskolesektorn. Antalet lärosäten fortsatte att växa och tillsynen över dessa var bristfällig. Efter en omfattande översyn av de kazakiska lärosätena 2007 stängdes ett stort antal lärosäten och tillhörande filialer på grund av bristande kvalitet och andra missförhållanden. Samma år infördes institutionell och programbaserad ackreditering.

Redan 2004 ansökte Kazakstan om anslutning till Bolognaprocessen. Då avslogs ansökan med hänvisning till att landet inte hade ratificerat europeiska kulturkonventionen som garanterar vissa grundläggande medborgerliga rättigheter och friheter. I mars 2010 skrev dock Kazakstan till slut under Bolognadelarationen i Budapest.

En av de centrala punkterna i Bolognaprocessen är införandet av en examensstruktur i tre utbildningsnivåer, s.k. cykler. Införandet av en examensstruktur i tre utbildningsnivåer innebär ett radikalt reformsteg i länder med utbildningssystem som traditionellt har byggt på sovjetiska 5-åriga sammanhållna utbildningsprogram utan möjlighet till etappavgång.

Redan under perioden 1995–1996 introducerade Kazakstan bachelor- och masterexamen även om de har varit mindre vanligt förekommande fram tills nu. Bachelorexamen eller *bakalavr* är en 4-årig utbildning på grundnivå och motsvarar första cykeln (grundnivå) i enlighet med Bolognamodellen. Ca 15 % av alla studenter

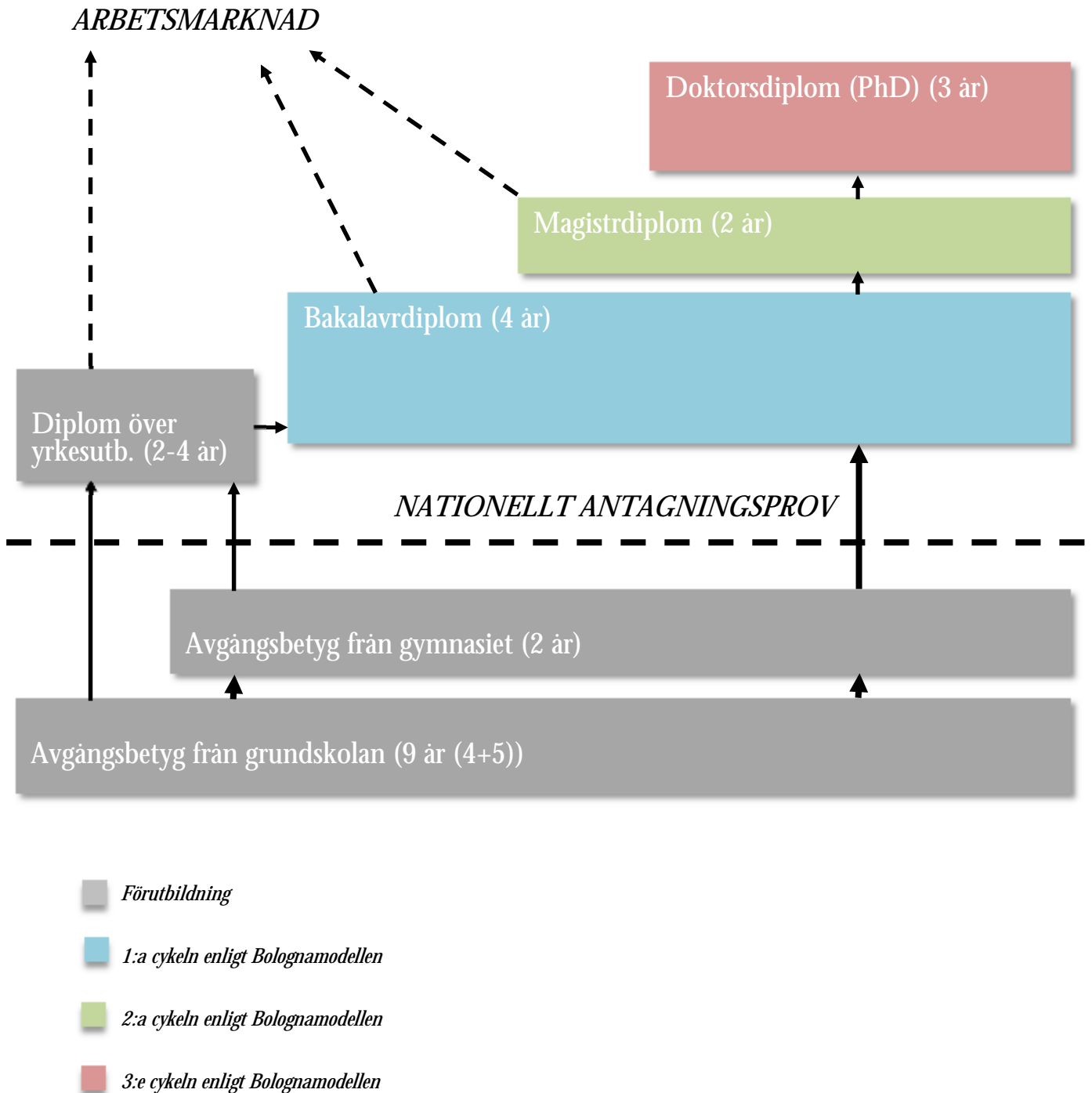
på bachelornivå fortsätter på masternivå. Masterexamen eller *magistr* är en 2-årig forskningsförberedande utbildning på avancerad nivå och motsvarar andra cykeln (avancerad nivå) enligt Bologna. Vidare införde man 2005 en ny doktorsexamen som till sin struktur påminner om PhD-utbildningar i Väst. Dessa forskarutbildningar är minst 3-åriga och motsvarar alltså tredje cykeln enligt Bologna. Hittills är det endast nationella (elit-) universitet som har infört forskarutbildningar som leder till denna examen.

Utöver dessa Bolognaexamina finns det alltså kvar ett antal examina under utfasning. Dessa är specialistdiplomet och kandidat nauk respektive doktor nauk. Specialistdiplomet är ursprungligen en sovjetisk (vanligtvis) 5-årig utbildning som delas in i hundratals yrkesförberedande specialinriktningar. Då specialistdiplomet inte passar in i Bolognamodellen beslutades det år 2006 att denna examensform skulle avskaffas. Under 2010 kommer de sista specialistdiplomen att utfärdas. Kandidat nauk och doktor nauk är forskarutbildningar, vilka består av först en 2- eller 3-årig aspirantura-utbildning som leder fram till en kandidat nauk följt av en 3-årig eller längre doktorantura som avslutas med doktor nauk. För närvarande existerar kandidat nauk och doktor nauk parallellt med den nya PhD-utbildningen (se ovan). Men på sikt kan man anta att doktorsdiplomet (som bättre passar in i Bolognamodellen) kommer att ersätta kandidat nauk och doktor nauk.

Exempel på en kazakisk bachelorexamen (bakalavr).

En översikt av det kazakiska utbildningssystemet 2010

Andra reformområden rör införandet av ett nytt poäng- och betygssystem. Tidigare räknades all studieprestation i timmar (eller antalet kurser). Ett läsår delades in i två terminer och vanligtvis gick det ca 1 000 timmar per år, varför en femårig utbildning motsvarade ungefär 5 000 timmar. Emellertid har man sedan 2003 experimenterat med ett poängsystem som påminner om amerikanska credits (semester hours). Enligt det kazakiska poängsystemet går det ca 32 credit hours per år eller 142-144 credit hours för en 4-årig bachelorutbildning. Motsvarande antal credit hours för en 2-årig masterutbildning eller 3-årig forskarutbildning är 47 resp. 66. Sedan 2010 anges all studieprestation i antal credit hours.

Vidare reformerades betygssystemet 2007, då en elvgradig betygsskala baserad på bokstavsbetyg infördes. Varje kurs är värd ett maximalt antal poäng (100 %) och det finns en lägsta gräns för godkänt (50-54 %), dvs. betyg D. Betygsskalan påminner om den amerikanska, men är mer fingradig. Det nya betygssystemet används inom högre utbildning och vid en del yrkesskolor. Tanken är att det på sikt kommer att användas på alla nivåer inom utbildningssektorn. Före 2007 användes ungefär samma sifferbetyg som under sovjettiden.

KAZAKISK BETYGSSKALA

Bokstavsbetyg	Betygsnitt (GPA)	%
A	4,0	95-100
A-	3,67	90-94
B+	3,33	85-89
B	3,0	80-84
B-	2,67	75-79
C+	2,33	70-74
C	2,0	65-69
C-	1,67	60-64
D+	1,33	55-59
D	1,0	50-54
F	0	0-49

Studiebesök på en systerorganisation

Det Nationella ackrediteringscentret (NAC) www.nac.edu.kz, som lyder under kazakiska utbildningsministeriet, är huvudsakligen ansvarigt för kvalitetssäkringen av de kazakiska högre lärosätena och är från och med 2011 även ansvarigt för kvalitetssäkringen av yrkesskolor på mellan- och postgymnasial nivå. Organisationen grundades 2005.

Kvalitetsarbetet inom den kazakiska högskolesektorn kretsar kring begreppen licensiering, attestering och ackreditering. Licensiering, attestering och ackreditering är såväl institutionell, som programbaserad. Licensiering och attestering är obligatorisk för alla lärosäten, medan ackreditering är frivillig.

Licensen utgör i sig ingen kvalitetssäkring, utan representerar snarare ett slags etableringstillstånd för att bedriva utbildningsverksamhet. Dock förutsätter licensieringen att lärosätet och dess utbildningsprogram har blivit godkända i en attesteringsprocess. Attesteringen innebär att lärosätet genomgår ett antal kontroller och prövas mot statligt fastställda standarder på utbildningsområdet. Lärosätet och dess program måste genomgå dessa kontroller vart femte år för att kunna behålla sin licens. Lärosäten med utbildningsprogram som inte håller måttet förlorar sin programlicens inom sex månader. Ifall ett lärosäte mister sin licens i samtliga program kan även den institutionella licensen återkallas. Även filialer till utländska lärosäten verksamma i Kazakstan måste genomgå en attesteringsprocess.

Utöver licensiering och attestering förekommer även ackreditering. Ackreditering förekom under perioden 2001-2004, men efter protester från bland annat högskolesektorn avstannade dock detta arbete 2004 i väntan på reformering av processen och skapandet av ett nytt nationellt ackrediteringscenter.

Ackreditering som kvalitetssäkringsmekanism har nu återinförts inom kazakisk högre utbildning. Syftet är att skapa en modern kvalitetssäkringsmodell som bygger på främst europeiska och amerikanska erfarenheter inom ackreditering. Ambitionen är att detta i sin tur ska dels underlätta erkännandet av kazakiska utbildningar utomlands, dels påskynda reformeringen av utbildningssystem i linje med Bolognaprocessen. Alla licensierade/attesterade lärosäten kan ansöka om ackreditering. Processen är frivillig och delas in i institutionell respektive programbaserad ackreditering.

Det Nationella ackrediteringscentret utarbetar standarder och kriterier för ackreditering och koordinerar programackreditering och skriver avtal med utländska ackrediteringsorganisationer. Centret har hittills fått in 64 ansökningar om institutionell ackreditering. Sedan december 2009 har 22 lärosäten ackrediterats, däribland det Östkazakiska statliga universitetet. Nästa lärosäte på tur för ackreditering är Qaraghandys statliga medicinska universitet.

Bevis över institutionell ackreditering tillhörande Östkazakiska statliga universitet. Dokumentet är utfärdat av Nationella ackrediteringscentret.

Den programbaserade ackrediteringen påbörjades 2007 och sköts istället av icke-statliga utländska ackrediteringsorganisationer. Exempelvis har Kazakiska nationella tekniska universitetet, förutom sin institutionella ackreditering, även elva ackrediterade tekniska och naturvetenskapliga program, vilka har ackrediterats av de utländska ackrediteringsorganisationerna ABET (USA), ASIIN (Tyskland) och AIOR (Ryssland).

Utöver ackreditering tillhör även ranking centrets ansvarsområden. NCA har rankat lärosäten sedan 2006. Arbetet bygger på ett stort antal kriterier. Här följer några exempel:

- antalet heltidsstudenter;
- antalet disputerade lärare;
- antalet publicerade vetenskapliga artiklar;
- antalet biblioteksböcker;
- antalet priser för excellens inom utbildning och forskning;
- betygsgenomsnittet hos antagna studenter och;
- internationellt samarbete/utbyte.

Enligt 2007 års ranking av 60 kazakiska lärosäten kom Kazakiska nationella universitetet först följt av Euroasiatiska nationella universitetet och Kazakiska nationella tekniska universitetet.

NAC bedömer även utländsk utbildning sedan 2005, då man ersatte en tidigare organisation som ansågs vara ineffektiv. Centret bedömer såväl fullständig, som ofullständig utbildning på alla utbildningsnivåer. Vidare erbjuder man såväl

akademiskt, som professionellt erkännande. NAC skiljer mellan *erkännande* och *nostrifiering*. Sökande med utbildningar från länder med vilka Kazakstan har slutet bilaterala avtal (dvs. OSS-länder och Kina) och/eller undertecknat Lissabonkonventionen (t.ex. Sverige) erhåller ett erkännande av sin utbildning. För sökande från övriga länder gäller nostrifiering, dvs. en detaljerad bedömning som görs kurs för kurs. Nostrifieringen sköts externt av en expertkommission bestående av 3-5 personer. Ifall skillnaden mellan den utländska och kazakiska utbildningen uppgår till mer än 35 % hänvisas den sökande till kompletteringsutbildning vid ett kazakiskt lärosäte eller prov.

Ansökan måste lämnas in personligen på centrets kontor i Astana. Det går inte att skicka in ansökan. De handlingar som krävs är ansökan, original av betygsdokument och översättningar vidimerade av notarius publicus. En bedömning kostar 4 500-12 800 tenge (ungefär 200-600 kr).

Enligt NAC:s regler får inte handläggningstiden för erkännande respektive nostrifiering överstiga sex månader från det datum då ärendet är komplett. Den sökande erhåller ett utlåtande från NAC av vilket det framgår att utbildningen motsvarar en viss kazakisk utbildning. Utlåtandena trycks på säkerhetspapper med ett unikt serienummer. Utlåtandet måste hämtas personligen.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті

КУӘЛІК
білім туралы қажетті тіл білімімен және оның
ақпараттық деңгейімен сәйкес келетіндігі туралы

ЖБ-І № 0001090

Осы білім туралы _____
_____

берген қажет сыйақы қарамағы төлеуінен: _____

Бейнепаз _____

Білім туралы қажетті тіл білімімен және оның ақпараттық деңгейімен сәйкес келетіндігі туралы

Нәтижесі: _____

М.О. _____

Тірсуы өңірі _____
20 ____ жылғы « ____ » _____

*Utlåtande över utländsk utbildning,
utfärdat av NAC.*

Under 2009 fick man in 5 253 ansökningar, vilket var en ökning med 45 % från 2008. De flesta ansökningar gäller utbildningar från grannländerna Ryssland, Kirgizistan, Uzbekistan samt Mongoliet, Indien och Pakistan. Kazakstan gick med i ENIC-nätverket 2010 och NAC utgör Kazakstans nationella ENIC-kontor. Kazakstan har också skrivit under och ratificerat Lissabon-konventionen. Man bedömer även utländska utbildningar från filialer tillhörande utländska lärosäten i Kazakstan.

Studiebesök på ett pedagogiskt college

Under vistelsen i Kazakstan gavs vi tillfälle att besöka Astanas humanistiska college som ursprungligen grundades som pedagogisk skola av sovjetmakten på 1940-talet. Skolan, som inte utgör en del av högskolesektorn, erhöll status som college efter självständigheten och antog sitt nuvarande namn 1997. Colleget, som har 1 600 elever och 116 lärare, utbildar blivande lärare inom nio olika profilområden, bl.a. förskollärare, lärare för de lägre klasserna (årskurserna 1-4), lärare i kazakiska och idrottslärare. Undervisningsspråken är kazakiska och ryska. Längden på utbildningarna är 4 år, men förkortas till 3 år för elever som har avslutad 11-årig skolgång. Även distansutbildningar erbjuds. Elever på vissa program ges möjlighet att läsa andra hälften av sin utbildning på ett college i Storbritannien. Man använder modern teknik i undervisningen och flera hörsalar är utrustade med datorer och interaktiva skrivtavlor. Andelen manliga elever uppgår till endast 5 %. Mer information finns på www.gumcoll.kz

Studiebesök på ett universitet

Euroasiatiska nationella universitetet uppkallat efter L.N. Gumilev (ENU) i Astana grundades 1996 och tillhör en särskild grupp på nio nationella elituniversitet som är helfinansierade av staten och åtnjuter en hög grad av autonomi. ENU, som ofta jämför sig med Kazakiska nationella universitetet i Almaty, var ett av de första universiteten att införa den nya 3-åriga forskarutbildningen enligt västerländsk modell. Vidare kom ENU nyligen på andra plats i den nationella rankingen av kazakiska lärosäten. Lärosätet saknar filialer och erbjuder inga distansstudier. Lärosätet har programackreditering inom bl.a. juridik, statsvetenskap och management genom tyska ACQUIN och ryska AIOR. Dock saknas institutionell ackreditering.

Lärosätet har 10 000 studenter och 1 200 lärare. Studenter kan välja mellan 57 olika bachelorprogram och antagningen baserar sig enbart på resultaten i det enhetligt nationella provet. Därutöver erbjuder ENU 60 master- och 15 forskarutbildningar. De populäraste ämnena är ekonomi, juridik, statsvetenskap och kärnfysik. De flesta stipendier är dock öronmärkta för studenter som läser tekniska ämnen. Antalet lärarledda lektioner uppgår till ca 15 timmar i veckan. Undervisningsspråken är kazakiska och ryska. Mer än hälften av studenterna läser ryskspråkiga program

samtidigt som flertalet böcker är skrivna på kazakiska. Några enstaka master- och forskarutbildningar ges på engelska.

Universitetet tar emot 80 gästprofessorer per år och har ett omfattande internationellt samarbete med bl.a. amerikanska University of New Mexico och double degree-avtal inom bl.a. juridik och nanoteknologi med två av Rysslands främsta universitet. Moskvauniversitetet har dessutom sin kazakiska filial inhyst på ENU:s campusområde. Mer information om ENU finns på www.enu.kz.

Erik Johansson

Stockholm, den 14 januari 2011